کاردۆخۆیی = کوردۆئین "Kurdoen"

لە کتێبو مێژوو کۆنەکانو نووسراوەی رۆژهەڵاتناسان دا ئێمە چاومان بە هێندێك نێوی دیکەش دەکەوێ کە دانیشتووی کوردستان بوونو چەند حکوومەتیشیان پێك هێناوە، ئەوە ئێمە دێنێتە سەر ئەو بڕوایە کە سەرنجی خوێنەرانی بەڕێزی ئەو کتێبە بۆ باسێکی زیاتر لەسەر ئەو مەسەلانەی پێشتر لێیان دواوین رابکێشین. یەك لەو تیرانەی کە بە بڕوای نووسەر هەر لەو تیرانەی پێشووی کوردەو تەنیا بەهۆی تێکەڵاوی لەگەڵ زمانو زاراوە جۆراوجۆرەکان شێوەی پێشووی خۆی لە دەست داوەو ئەوەندە گۆڕاوە کە وەك تیرەیەکی جیاو سەربەست لە تیرە رەسەنەکان دەناسرێ، ئەویش تیرەیەکە کە رۆژهەڵاتناسان پێیان گوتوون کاردۆخوییو کاردۆخۆیو کاردۆشیو ... نێوی ئەوانە کاتێك کەوتۆتە سەر زاران کە گزێنفۆنی سەرداری یۆنانی لە کتێبی بەناوبانگی خۆی بەنێوی "گەڕانەوەی دەهەزار کەس"دا وێڕای باسی گەڕانەوە بۆ (یۆنان) یا باشترە بڵێین وێڕای هەڵاتنەوەی لە ئێران ڕا بۆ یۆنان دەنووسێ کە چۆن هەروەك پێشتر باسمان کرد، لە دەڤەری هەکاریو ئانتی تورووسو کوردستانی ئەسڵی لەگەڵ خەڵکی دەڤەرەکە تووشی تێکهەڵچوون بووەو زۆر

[1] بۆ زانیاری زیاتر لەم بوارە لە کتێبەکانی مێعماری ئێران نووسینی ئارتوورپۆپ، مێژووی باستانی ئێران لەسەر بنەمای ئاسەوارناسی بە قەڵەمی هێرتسفێڵدو مێژووی سەنعەتەکانی ئێران لە لاپەڕی 55 بەدواوە، هەروەها کتێبی ئازەربایجان لەگەشتی مێژووی ئێران بخوێننەوە.

[2] مێژووی ئەرمەنستان بەرگی 1 ل 31.

[3] میراتی دێرین (باستانی) ئێران، فرای، ل 111.

www.pertwk.com

بەڵای بەسەر هاتوەو جەماعەتێکی زۆریشی لێ کوژراوە. هەر ئەو سەردارە یۆنانی‌یە بە خەڵکی ئەو مەڵبەندەی گوتوە کاردۆخۆی‌و، چونکو لە سەردەمی بەر لەمێژوو نیزیکترین زەمانە لە ئێمە زۆربەی ڕۆژهەڵاتناس‌و مێژوو نووسان ئەو نێوەیان قبووڵ کردوە، بەڵام بە ئاکام لێوەرگرتنێکی نادروست. چونکو ئەو خەڵکەی لەسەر خاکی کوردستان لە گەشتی گەڕانەوەکەی دا لەگەڵ گزێنفۆن شەڕیان کردوە تەنیا بە یەك تیرەی ناساندوون‌و زۆریشیان تەعبیرو لێکدانەوە لەسەر نووسیون، تا ئەو جێگایەی وەك لەسەرەتای ئەم کتێبە دا لە بەشی ڕەگەزناسی ئاماژەمان پێکرد، نێویان بە شێوەی جۆراوجۆرو خەیاڵاوی هاتوەو بە هەموو شوێنێکیان بەستوونەتەوە جگە لەکوردستان.[1]

ئێمە دەزانین کە زۆر پێش پاشەکشەی گزێنفۆن بەو خەتە دا خەڵکانێك بە نێوەکانی وەك (کاردۆخوی) بریتی لە گۆتی‌و کوتی‌و ... لەسەر ئەو خاکە ژیاون‌و تەنانەت حکوومەتێکی بەتواناشیان بەنێوی "کاردۆنیایش" پێك هێناوە کە یەکێك لە چوار دەوڵەتەکانی ئەو سەردەمە بووە. بە گوێرەی بۆچوونێك کە پێشتر ئاماژەی پێکراوە بە زۆر دەلیل‌و هۆکار، یەك لەوان جۆراوجۆرەی زاراوەی خەڵك‌و تێکەڵاوی ئەوان ئاڵوگۆڕیان بەسەر داهاتوەو لەنێو نەتەوەکانی دیکەو دراوسێیەکان دا یا لە لای کەسانێکی وەك گزێنفۆن کە بە ناچاری تێك هەڵەنگوتوون بە شێوەی جۆراوجۆر باسیان کراوەو نێویان براوە. بۆ وێنە ئەرمەنی پێیان گوتوون کورچیخ‌و ... بێ هیچ بیر لێکردنەوەیەك دەبێ قبووڵ کەین کە تیرەیەکی جیاوازمان بە نێوی "کاردۆخی" یا "کاردۆخۆی"و کاردوشوی‌و ..." نەبووەو ئەو نێوەش وەك گۆتی‌و کورتی‌و... نێوی گشتی بۆ هەموو خەڵکی کوردستانە، بەڵام بە زاراوەی کابرایەکی یۆنانی.

هەرچەند ئەوەمان بەلاوەپەسەندە کە کورد نەتەوەیەکی ساکار نەبووەو نیەو لە تیرەی جۆراوجۆر پێك هاتوەو، زۆریش لەو تیرانە هەن کە یا نێویان لە کتێبە کۆنەکان دا نیەو یا بە دەگمەن نێویان هاتۆتە گۆڕێ. بۆ نموونە تایفەی "موسری" کە بە وتەی "سرالمستید" ئەژدادی عەشیرەی "مزۆری"ین کە لە سەردەمی "سناخریب لە (705 ـ 682)ی پێش زایین دا هەبوون‌و هەروەك

---

[1] بگەڕێنەوە بۆ لاپەڕەکانی پێشووی ئەو کتێبەو ئاماژەیەك کە بە گورجی بوون‌و ... کاردووخی‌یەکانیان کردوە.

ئێستا لە نێوان دوو لقی ڕووباری "خازر" دا ژیاون.[1] یا "سیرت"ەکان کە لە باکووری زاخۆ دەژینو ئەوڕۆ بە "سیرد" دەناسرێن.[2]

لەم مبابەتەی سەرەوە دا بۆمان دەردەکەوێ کە نێوی گۆتی لە سەردەمی "توگولئی نیراری" پادشای ئاشوورو، "گاردای" زمان "ئاراد نانار"ی پادشای لاگاش یا کاردۆخیو کاردۆشوی "گزنفۆن" هەموویان نێوی هاوبەشن بۆ ئەو نەتەوەی کە ئەوڕۆ پێیان دەڵێن "کورد"و هەر لەو ئاخە دا دەژین کە چەند هەزار ساڵە شوینی نیشتەجێ بوونیانە تێیدا ژیاون. ئەوەش بۆچوونێکە کە سەرەڕای ئەو هەموو تەفسیرو شوبهاندنەی کە زانایانو ڕۆژهەڵاتناسان کردوویانە، هەموویان پێی لەسەر دادەگرنو دەیسەلمێنن.[3]

ئەوەشی سەرنج ڕاکێشە کە جارجار نووسەرانو مێژوو نووسان تووشی هەڵەی مێژوویی بوونو دەنووسن: دوای ئەوەی مادو پارس دەسەڵاتی لەمێژینەی خۆیان لەکیس دا، پارسەکان کەوتنە ژێر حوکمی قەومی نوێی "پارتەکان = ئەشکانیەکان" بەڵام مادەکان خۆیان کێشایەوە بۆ نێو چیاکانو لە چیاکان دا ژیاونو هەر بەم بۆنەوە مێژووەکەیان لەژێر سەردێری "کوردوان" واتە کوردەکان دا ماوەتەوە کە "گزێنفۆن" لەو دەڤەرە کە بە قەولی میجێرسۆن بریتی بووە لە لای سەرووی "ئورفە بەرەو مووسڵ"[4] کە هەر لە سەرەتای مێژوو دا لەوێ نیشتەجێ بوون تووشیان هاتووەو ئەوانی بە "کاردۆخۆی" ناو بردوە“[5] کەچی ئێمە دەزانین کە گزێنفۆن لە کاتی شەڕی نێوان دوو برای هەخامەنشی (ئەردەشیرو داریوش) بەم شوێنەدا تێپەڕیوە، ئەوەش ڕوونە کە دوای پارسییەکان جێنشینەکانی ئەسکەندەری مەقدوونی (سلوکیەکان) حکوومەتیان کردوەو دوای ئەوانیش پارتییەکان یا ئەشکانییەکان هاتوونە دەسەڵاتەوە.

---

[1] مێژووی ئاشوور ل 332.

[2] مێژووی سێر مارك سایكس.

[3] وەك دراور، سرسیدنی ئیسمیت، ئیسپایزێرو ... كە بۆ زانیاریی زیاتر دەتوانن لە لاپەڕەكانی 67 ـ 74 ی مێژووی كوردو كوردستانی م.مەردووخ بڕوانن.

[4] دوو شاری باكووری عێراقی ئەوڕۆ.

[5] لە لاپەڕەكانی 73 ـ 74ی ئەم كتیبە بڕوانە.

www.pertwk.com

گەلۆ بە دوای ئەو قسەو باسانەی لەم بابەتەوە کردوومانە دەگەینە ئەو قەناعەتە کە تا ئەو جێگایەی مێژوو لە بیریەتی ئەو خاکە هی خەڵکێك بووە کە بەنێوی کورد دەیان ناسین. ئەو خاکەی کە لە باشووری سنووری ئاشوور واتە رووباری "دیجلە" لە سەردەمی دەسەلاتی "تیگلات پایزێریهەوەل"ی ئاشووری هەڵکەوتبوو و کوردی تێدا نیشتەجێ بووە کە لە لایەن هەر قەومێك بە چەشنێك نێویان هاتوە وەك "قرند ـ کردوئێن، کاردۆخی، گۆتی، کورتی، کوتیو ...) بەڵام سەرەڕای هەمووی ئەوانە نە خاکەکە جێ گۆڕکێی کردوەو نە خەڵكو دانیشتوەکانیش جگە لەو قەومەی ئێستا تێیدا دەژین کەسێکیتر یا تیرەیەکیتری لێ نەبووە. لەبەر ئەم ئەسڵەیە کە نووسەری ئەم کتێبە وای پێ باشترە لە جیاتی ئەوەی ئەو تیرانە یەك بە یەك بێنێتە بەرباسو لێکۆڵینەوەو، دیسانیش هەر ئەو کارە بکا کە خەڵکیتر کردوویانەو دووپاتیان کاتەوە تەنیا باسی چەند تیرەیەك بکا کە پێشتر بە مەبەستی ئاشنایەتی زیاتر لەگەڵ چلۆنایەتیی ئەوان بۆ ئەوەی بیسەلمێنین کە هەموو قەومەکانی مەنزوومەی زاگرۆسو میزۆپۆتامیا یەکن. ئیتر لەسەر تیرەکانی کورد یا گوتی یا کورتی، وەك هوریو خالیدی کە دەوڵەتی ئورارتویان پێك هێنابوو و "کێلەشین" کە گوتوومانە لە شوێنەواری ئەوانە[1] ناروا. بەو خوێنەرانەی حەز دەکەن زیاتر دوای ئەم مەسەلە کەون پێشنیار دەکەم لەو کتێبانە بڕوانن کە زۆر زیاترو بە دوورو درێژی لەم بوارەدا نووسیویانە وەك فەرهەنگی تیرەکانی کۆنی کورد وان.

تا ئێرە بەدوای ناسینی ئەو قەومانەی (مەنزوومەی زاگرۆسو میزۆپۆتامیا) بەو ئاکامە گەیشتین کە لە کۆنترین سەردەمەوە لەو خاکە (کوردستان) ژیاونو بۆشمان دەرکەوت کە خاکەکە بەر لە کوردان بەو نێوە جۆراوجۆرانەوە هیچ گەلو نەتەوەیەکی تری لە ئامێز نەگرتوە، بە لەبەرچاو گرتنی ئەوەش کە دەزانین لە سەردەمە هەرە کۆنەکاندا لەبەر کەمبوونی مرۆڤ بەشێکی زۆری گۆی زەوی چۆل بووە دەتوانین بڵێین دانیشتوانی کوردستان هەر لە سەرەتاوە لەوێ جێگیر بوونو لە راستی دا کوردەکان لە بنەڕەت دا لەسەر خاکی "کۆردۆیێن" یا کوردستان ژیاونو حاشا هەڵنەگرە کە رەسەنترین نەتەوەن کە ئەو خاکەیان ناسیوە، جا لێرە دا پرسیارێك دەکرێ کە لە پێشتریش هاتۆتە گۆڕێ، ئەویش

---

[1] کوروش نامە، نووسینی گزنفون، کتێبی سێهەم، بەشی 3 ـ 1.

ئەوەیە کە ئاخوا هەر لە بنەڕەتەوە خەڵکی ئەوێ بوون یا کۆچیان کردوەو گەیشتوونە وێو تێیدا ماونەوە؟ دیارە هەرچی بێ فەرق ناکا چونکو ئەگەر کۆچبەریش بووبن هەر ئەو قەومە دانیشتووی ئەو بەشە لە گۆی زەوی بوونو کوردەکان لە ریشەوە ئارییاین یا هیندو ئوروپاییەنو هاتوونو لێرە نیشتەجێ بوونو لە کۆنیشەوە ئەوە هەر گوتراوە بەڵام لێبراوانە بۆچوونی خۆیان بە روونی دەرنەبڕیوە [1] کە ئێمە بەشی دواتری کتێبەکە بۆ باس لەسەر ئەم بابەت تەرخان دەکەین.

[1] وەك ئیستڕابوون لە کتێبی یەك بەش X کەرتی 3و کتێبی پازدە لە نووسینی مێژوونووسانی یۆنانی باستان.

www.pertwk.com